

Soustava národních parků v ČR

součást naší přírodní pokladnice

Pavel Pešout, František Pelc

Vízi národních parků v České republice je chránit přírodní hodnoty vázané na přírodní či přírodě blízké ekosystémy na dostatečně velkých plochách a umožňovat jejich nerušený vývoj a poznávání tohoto vývoje. Parky jsou místem, kde se lidé mohou setkávat s divokou přírodou.

Poslání národních parků

Národní parky v České republice chrání široké spektrum přírodních a přírodě blízkých ekosystémů unikátních či reprezentativních v národním či mezinárodním měřítku; od alpského bezlesí přes horské lesy, ledovcová jezera, rašeliniště, vrchoviště až po údolní říční fenomény s teplomilnými doubravami a pískovcová skalní města (blíže viz tabulka 2).

Parky by měly poskytovat dlouhodobou ochranu procesům probíhajícím v ekosysté-

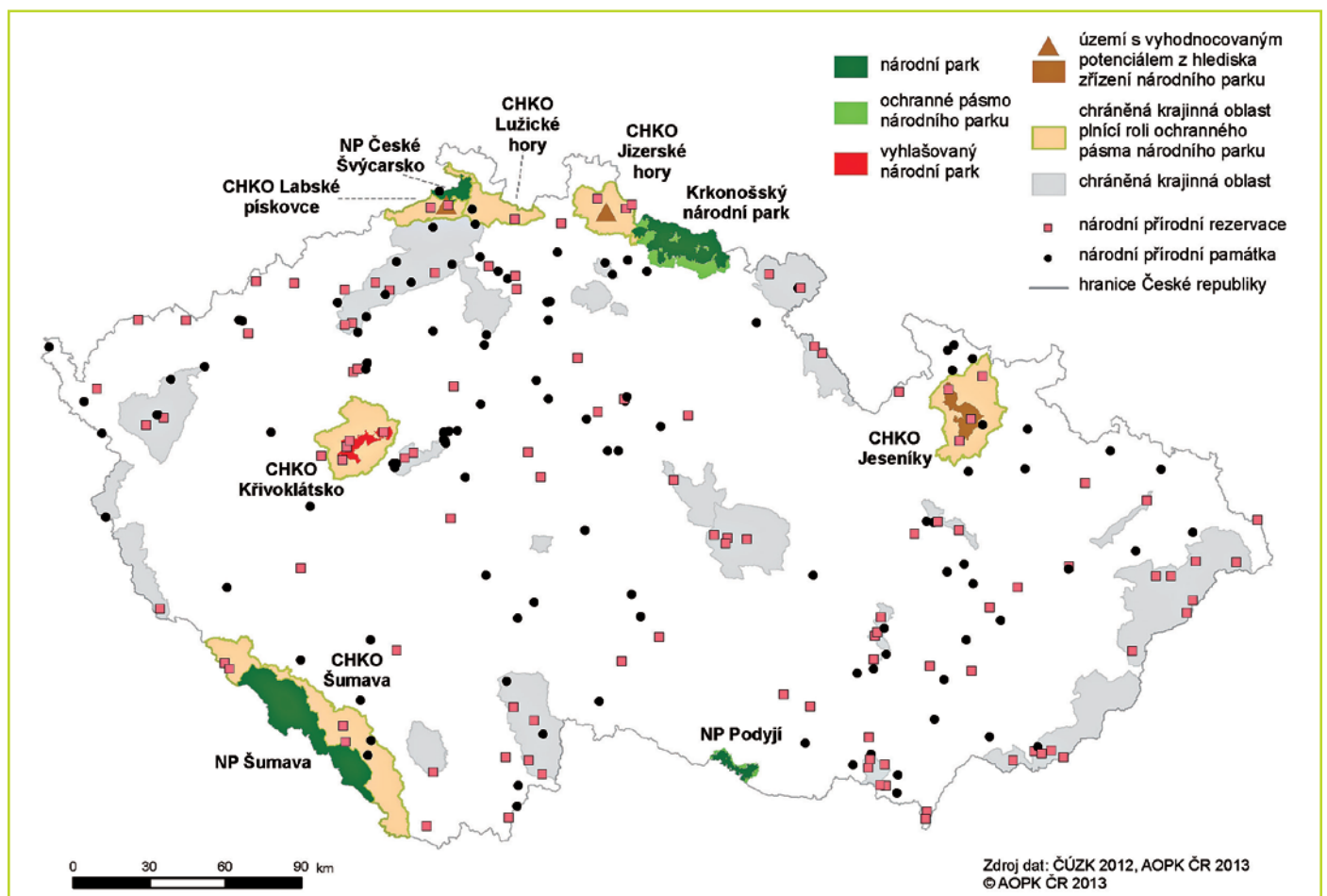
mech a umožňovat jejich vědecký výzkum. Široké veřejnosti zprostředkovávají poznání divoké přírody včetně procesů v ní probíhajících.

Národní parky jsou v České republice zřizovány v osídlené kulturní krajině. Proto by mělo být jejich posláním i vytváření podmínek pro udržení historického osídlení, místních tradic a pro poznávání přírody v rámci šetrného turismu, který může být významným zdrojem příjmů pro místní obyvatele.

Definice národního parku

„Rozsáhlé území, jedinečné v národním či mezinárodním měřítku, jehož značnou část zaujímají přirozené, nebo lidskou činností málo ovlivněné ekosystémy, v nichž rostliny, živočichové a neživá příroda mají mimořádný vědecký a výchovný význam.“

(zákon o ochraně přírody a krajiny)

Mapa 1 Soustava národních parků v ČR – současnost a návrhy jejího doplnění

Vytváření soustavy národních parků v ČR

Cílená územní ochrana přírody na našem území započala převážně z vůle osvěcených zástupců šlechty, kteří zakládali na svém majetku první rezervace (1838 – Sofien-schloss v Novohradských Horách, 1858 – Boubín, 1869 – Zlatěšovice ve Staré Oboře u Hluboké nad Vltavou, 1880 – Černická obora u Sudoměřic, 1884 – Buky u Vysokého Chvojna, 1903 – Hochšar (Šerák) v Jeseníkách, 1904 – Gehänge (Labský důl) v Krkonoších, 1909 – Javořina v Bílých Karpatech, 1911 – Černé a Čertovo jezero ad.; PROCHÁZKA 1927, VESELÝ 1952, ČEROVSKÝ 1965). Některé z nich jsou dnes součástí národních parků, jiné národních přírodních rezervací.

Hlavní motivací bylo uchování „přírodních památek“. Postupně byla ochrana vědomě rozšířena i na jejich prostředí a na celá společenstva a jejich nerušený vývoj, kdy byly zakládány první rezervace. Postupně došlo i k vymezení rozdílu mezi rezervací a národním parkem. Rudolf Maximovič specifikoval národní park jako „... rezervace, představující celé krajinné komplexy, krajinné typy, na vlivu okolí naprosto nezávislé, soběstačné, se zaručenou absolutní ochranou, neomezeným trváním této ochrany, vědeckým pozorováním a neomezeným bádáním; jsou vrcholným bodem ochranných snah.“ (MAXIMOVIČ 1934).

Prvenství mezi vyhlášenými národními parky na území Československa drží park slovenský. Od vzniku Československa v roce 1918 tehdejší státní ochrana přírody intenzivně usilovala o zřízení národního parku ve Vysokých Tatrách. Přípravné práce popsal R. Maximovič v publikaci *Národní park v Tatrách* z roku 1935¹. V roce 1938 byl předložen návrh příslušného vládního usnesení. Jeho realizaci však pozastavilo rozbití republiky a 2. světová válka. Tatranský národní park vyhlásila o 10 let později Slovenská národní rada zákonem č. 11/1948 Sb. SNR ze dne 18. 12. 1948, o Tatranském národním parku s platností od 1. 1. 1949 (STOCKMAN 2011)².

Ve druhé polovině 20. století byly v České republice postupně vyhlášeny čtyři národní parky. Zejména s novým zákonem o ochraně přírody a krajiny v roce 1992 došlo k významnému kvalitativnímu rozvoji jejich ochrany, byla přijata třístupňová zonace, vyjadřující zvýšený zájem ochrany přírody a diferencovanou péči, a rozvíjeno poznání zdejší živé i neživé přírody (viz tabulka 1, mapa 1).

Všechny stávající národní parky jsou příhraniční a od počátku jejich správy rozvíjejí přeshraniční spolupráci.

České národní parky jsou rovněž významnými prvky evropské soustavy národních parků, což dokazuje zařazení jejich území do soustavy Natura 2000, KRNP a NP Šumava mezi biosférické rezervace UNESCO, šumavských a krkonošských rašelinišť na seznam

Obří důl, karling Sněžky a ledovcové kary Úpské jámy a Studničních jam patří k významným centrům geobiodiverzity České republiky.

Foto Kamila Antošová, archiv Správy KRNP

mezinárodně významných mokřadů, udělení Evropského diplomu Rady Evropy pro NP Podyjí apod.

Národní park Krkonoše

Nejstarší národní park v ČR zahrnuje 35 km dlouhé pohoří Krkonoše, které vyniká mimořádnou pestrostí krajiny a biotopů a na ně vázaných organismů. Krkonoše se vyznačují výskytem řady endemických druhů a představují jedno z významných center biodiverzity střední Evropy.

První rezervaci zřízenou v Krkonoších vlastníkem panství hrabětem Harrachem v roce 1904 byla Labská stěna (60,04 ha, německy Gehänge) v Labském dole. Rezervaci zahrnující celé Krkonoše a Jizerské hory podrobně vymezil (i v mapě) již před devadesáti lety prof. František Schustler, a to na žádost ministerstva školství a národní osvěty. Navrženou rezervaci dále vnitřně členil na území chráněné částečně (tzv. rezervaci partiální) a úplně (tzv. rezervaci totální) a navrhl bližší ochranné podmínky (Schustler pro MŠANO 1923). V roce 1924 „byly položeny základy k zřízení národního parku v Krkonoších při příležitosti převzetí pohraničních lesů státem“ (PRO-

CHÁZKA 1927), navazující na předchozí úřední výnosy na ochranu krkonošské květeny z let 1919–1923 (KAVINA 1923)³. Potřebu zřízení chráněné oblasti lesní v Krkonoších uvádí ve svém soupisu chráněných oblastí přírodních KLIKA (1946). V roce 1952 bylo v Krkonoších zřízeno osm významných přírodních rezervací jako první etapa vytvoření Krkonošského národního parku (VESELÝ 1952, ČEROVSKÝ 1965). Krkonošský národní park (KRNP) včetně ochranného pásma byl zřízen v roce 1963 a v roce 1991 přehlášen; (bližší *Ochrana přírody* 68 (2): 2–8. Je jediným národním parkem, kterému nepředcházela ochrana území formou CHKO.

Management v ČR se dlouhodobě soustředí na zvýšenou ochranu unikátního alpského a subalpínského stupně, kde biodiverzitu zásadně ovlivňují anemo-orografické systémy, a na obnovu přírodě blízkých lesů na místě převažujících smrčín poškozených ve velké míře imisemi. Krkonoše se dlouhodobě potýkají s extrémně vysokou návštěvností (okolo 6 mil. lidí ročně), generující řadu ekologických problémů včetně tlaku na zástavbu území, kterému zde ochrana přírody ne vždy dokáže čelit.

Národní park Šumava

Národní park Šumava je na středoevropské poměry významný svou značnou robustností a reprezentativním zastoupením rozsáhlých rašelinišť, horských smrčín, luk, horských a podhorských toků a ledovcových jezer. Je to také nejvýznamnější území výskytu rysa ostrovida a tetřeva hlušce v ČR. Společně s územím národního parku Bavorský les tvoří největší souvislý komplex lesů ve střední Evropě, proto bývá často označován jako zelená střecha Evropy.

První chráněné území na Šumavě bylo zřízeno v roce 1858 vyloučením těžby v Boubínském pralese na Šumavě knížetem Janem Schwarzenbergem. V roce 1911 byla nařízením knížete Viléma z Hohenzollernů zřízena „*pralesovitá rezervace vysokých poloh u Černého a Čertova jezera*“⁴ a o devět let později navrhl vymezení šumavského národního parku Jeřábek (1920) – viz box 2. V letech 1922–1923 byla na návrh prof. Karla Kavíny a díky ochotě majitele Jana Schwarzenberga zřízena „*Rezervace šumavských rašelin*“. „*Lesní pralesová rezervace na Třístoličnicku na Šumavě; ochranný les Jana Schwarzenberga*“ je chráněn od roku 1922 (PROCHÁZKA 1927).

V roce 1963 byla Šumava prohlášena za chráněnou krajinnou oblast. V 70. letech státní ochrana přírody vyhodnotila střední část Šumavy s centrem kolem Modravských slatí jako „*druhé a na území ČR pravděpodobně poslední území, odpovídající plně požadavkům na národní park*“ a začala zde připravovat vyhlášení národního parku (MARŠÁKOVÁ 1974).

Národní park Šumava byl v centrální části CHKO vyhlášen v roce 1991, chráněná krajinná oblast plní funkci ochranného pásma parku. Na území CHKO mimo národní park

Navržené vymezení národního parku a rezervací na Šumavě z roku 1920

„Oblast pro zřízení rázovitého a velkolepého Národního parku nejvhodnější, rozkládá se mezi Prášily, Polední horou, Roklanem a Luzným, na sev. sahající alespoň ke Kaltebrunnu a Neubrunnu, Rejstejnu a obojím Kvildám i s přílehlými pláněmi šumavskými a sahající pokud možno až ke Studené Vltavě. Nádhernou originální scénérií, malebností svých útvarů přírodních, zejména v jádru svém mezi porůčím Vydry, Mádnem, Roklanem a Luzným, vyrovnal by se národní park tento, byť ne rozlohou, i nejvyhlášenějším národním parkům cizozemským. Také stávající Boubínská rezervace Schwarzenberská, obsahující rozlehlé pralesní komplexy mezi Boubínem a Schreinerem, mohla by připoje-

ním přílehlých lesních komplexů chráněných pouze jako rezervace lesní, býti připojena k velkému tomuto šumavskému národnímu parku a tvořiti jeden veliký celek. Třetí, rovněž stávající již velká šumavská rezervace Hohenzollernská, obsahující Čertovo a Černé jezero s horami Javorem, Špičákem, Jezerní stěnou a Ostrým, sahající až k silnici vedoucí z Nýrska do Železné Rudy, mohla by ještě v přílehlé lesní oblasti za touto silnicí o horu Pancíř býti rozšířena. Další lesní rezervace Dolnošumavská s Třístoličnickem a jezerem Plöckelsteinským, ležící mezi obcemi Čs. Trouby–Tuset–Šenava–Humwald–Želnavá–Purgfried–Neuo-fen, zakončila by řetěz krásných rezervací pošumavských.“ (L. Jeřábek 1920)

se rozkládá několik unikátních území, jejichž jádra jsou chráněna formou národních přírodních rezervací – zejména jde o oblast Černého a Čertova jezera a oblast Boubína.

V národním parku úspěšně probíhají projekty obnovy vodních poměrů na rašeliništích a péče o bezlesí. Park cíleně pracuje s návštěvníky, pro které buduje a provozuje velmi dobrý systém návštěvnícké infrastruktury. Bohužel se zde ochraně přírody dosud nepodařilo nalézt dlouhodobě stabilizovanou a všeobecně akceptovanou strategii územně diferencované péče o lesní ekosystémy, jejíž nedílnou součástí jsou porosty ponechané samovolnému vývoji.

Národní park Podyjí

Národní park Podyjí chrání neobydlené, přes 40 km dlouhé říční údolí, které patří k nejzachovalejším a nejméně dotčeným v České republice. Na geomorfologicky jedinečný dyjský kaňon s meandrující řekou, příkrými úbočími se zachovanými lesy a četnými skalními výchozy a rozsáhlými kamennými moři s pseudokrasovými jeskyněmi je vázána pestrá květena a mnoho ohrožených a vzácných druhů živočichů.

Myšlenka územní ochrany středního Podyjí vznikla v 70. letech 20. století mezi pracovníky Jihomoravského muzea ve Znojmě a státní ochrany přírody v Brně. Nejprve

Tabulka 1 Rozloha stávajících národních parků v ČR a vyhlášeného NP Křivoklátsko podle vrstev v ÚSOP (v závorkách uvedeny rozlohy publikované na webech správ NP)

Národní park	Rozloha bez ochranného pásma ha	I. zóna NP		II. zóna NP		III. zóna NP		Ochranné pásmo ha	Rozloha celkem ha
		ha	%	ha	%	ha	%		
KRNAP	36 334 (36 327)	4 508 (4 503)	12	3 415 (3 416)	9	28 411 (28 408)	78	18 278	54 612 (54 605)
NP Šumava	68 584	9 019	13	5 6372	82	3 194	5	není ¹	68 584
NP Podyjí	6 275 (6 276)	2 200 (2 201)	35	2 278 (2 282)	36	1 797 (1 793)	29	2 822	9 098
NP České Švýcarsko	7 926 (7 933)	1 646 (1 653)	21	6 211 (6 210)	78	69 (70)	1	není ²	7 926 (7 933)
Vyhlašováný NP Křivoklátsko	10 193	3 029	30	7 027	69	137	1	není ³	10 193

¹ úlohu ochranného pásma plní CHKO Šumava

² úlohu ochranného pásma plní CHKO Labské pískovce a CHKO Lužické hory

³ úlohu ochranného pásma bude plnit CHKO Křivoklátsko

Tabulka 2 Zastoupení biotopů na území národních parků v ČR

Biotopy (v závorce označení základních klasifikačních jednotek biotopů podle Katalogu biotopů ČR (CHYTRÝ, KUČERA, KOČÍ, GRULICH, LUSTYK 2010))	KRNAP (ha)	NP Šumava (ha)	NPČS (ha)	NP Podyjí (ha)	Plocha celkem (ha)
Alpínské bezlesí (A1–A8)	2 975,65	8,95	0	0	2 984,6
Horské a podhorské smilkové trávníky (T2)	644,99	1 460,11	4,19	0	2 109,29
Prameniště, rašeliniště a rašelinné lesy (R 1–3, L10)	259,46	3 062,59	2,68	0	3 324,73
Smrčiny (L9)	8 594,36	20 117,71	257,33	0	28 969,4
Bučiny a suťové lesy (L4, L5)	5 880,02	12 871,72	1 511,11	320,51	20 583,36
Lužní lesy, mokřadní olšiny a vrbiny, vrbové křoviny podél vodních toků (K1, K2, L1, L 2)	116,49	417,23	51,92	109,49	695,13
Rákosiny, vegetace lemů toků, náplavů a obnažených den (M1–M7)	30,46	298,17	2,72	13,20	344,55
Makrofytní vegetace stojatých vod (V1–V3)	1,14	28,43	1,57	2,82	33,96
Makrofytní vegetace vodních toků (V4)	0	162,02	17,54	64,30	243,86
Vegetace šidlatek (V6)	0	6,97	0	0	6,97
Skály, sutě, jeskyně (S1 – S3)	96,85	53,27	528,08	41,12	719,32
Nížinná až horská vřesoviště (T8)	25,28	69,13	101,10	35,63	231,14
Mezofilní a xerofilní křoviny (K3, K4)	0,82	28,7	0	57,73	87,25
Louky a pastviny (T1)	1 876,55	4 598,85	84,02	146,61	6 706,03
Doubravy, dubohabřiny a bory (L3, L6, L7, L8)	0	192,12	1 702,44	3 638,82	5 533,38
Suché a stepní trávníky (T3–T6)	0	0	0	103,30	103,30
Přírodní biotopy celkem	20 502,07	43 375,97	4 264,7	4 533,53	72 676,27
Zastoupení přírodních biotopů na území jednotlivých národních parků (vztaheno k rozloze dle ÚSOP – viz tabulka 1)	56,6 %	63,3 %	53,8 %	72,4 %	–

byla navrhována ochrana údolí soustavou maloplošných chráněných území (1972). S rostoucím poznáním území však bylo již rok poté navrženo vyhlášení chráněné krajinné oblasti Podyjí (KOLEKTIV 2010), ke kterému došlo v roce 1978.

Průzkumy a dokumentace přírody v 80. letech, organizované především Správou CHKO Podyjí, prokázaly mimořádnou hodnotu území a vedly k úvahám o přehlášení na národní park. Na jaře 1989 Ministerstvo školství zahájilo proces vyhlášení Podyjí národním parkem, vyhlášen byl v roce 1991.

Management je zaměřen na ochranu přirozených a přírodě blízkých lesů a na jejich systematickou obnovu v porostech s nižší ekologickou a ochrannou hodnotou (s využitím přírodních tvořivých procesů) a na údržbu unikátních nelesních společenstev. Přestože byla přijata dílčí opatření, mezi ekologickými problémy zůstává nepřírozené kolísání vodní hladiny Dyje v důsledku manipulace pro hydroelektrárnu Vranov nad Dyjí.

Národní park České Švýcarsko

Území národních parků České a Saské Švýcarsko představuje (spolu s dalšími pískovcovými skalními městy české křídové tabule) pro svou geomorfologickou členitost unikátní území v celoevropském kontextu. Množství forem pískovcového reliéfu od drobných mikroforem, jako jsou např. voštiny, až po makroformy, např. mohutné stolové hory, tvoří neopakovatelný ráz oblasti. Unikátní je průlom řeky Labe, prořezávající se až na krystalinické podloží a četné výchozy třetihorních vulkanitů. Na území parku je výrazně vyvinut pískovcový fenomén, projevující se mj. zvrstvením vegetačních stupňů a zastoupením velkého počtu druhů reliktního charakteru.

První chráněnou památkou Labských pískovců byla Pravčická (tehdy také uváděná jako Převyšovská, Převyšovská či Přebišovská) brána u Hřenska (PROCHÁZKA 1927). V roce 1933 byla zřízena rezervace Edmundova soutěska a Tiské stěny. Potřebu územní ochrany cenících částí Labských pískovců popisuje VESELÝ (1952). První návrh na velkoplošnou ochra-

nu zdejšího území zpracoval ČEŘOVSKÝ (1953). V roce 1956 byla zřízena chráněná krajinná oblast Saské Švýcarsko, 1972 výnosem Ministerstva kultury ČSR vyhlášena CHKO Labské pískovce.

V roce 1990 byl na saské straně vyhlášen národní park Saské Švýcarsko a v této souvislosti začaly úvahy o vyhlášení národního parku i v České republice. O rok později začaly přípravné práce a v roce 1999 byla jádrová část CHKO Labské pískovce vyhlášena jako národní park České Švýcarsko. Roli ochranného pásma plní chráněné krajinné oblasti Labské pískovce a Lužické hory. V posledních letech se objevují oprávněné úvahy o rozšíření národního parku (zejména o území Labského kaňonu), první podklady k rozšíření jsou již zpracovány.

Management parku se soustředí na racionální usměrňování masivní turistiky a ochranu území s množstvím unikátních geomorfologických jevů (a také s největší hnízdní koncentrací sokola stěhovavého v ČR). Problémem je vysoký podíl přírodě vzdálených lesů,

včetně porostů borovice vejmutovky, který se systematickými opatřeními daří snižovat.

Návrhy na vyhlášení dalších národních parků v ČR

Kromě návrhu na rozšíření NP České Švýcarsko o území Labského kaňonu a o některé další plochy CHKO Labské pískovce se státní ochrana přírody zabývala návrhy v různé úrovni rozpracovanosti na zařazení dalších tří území do kategorie národní park. Nejdále pokročila příprava vyhlášení NP Křivoklátsko, kde byl dokončen a odborně oponován kompletní návrh včetně vymezení NP a návrhu příslušného zákona, který byl předjednan se samosprávou a významnými vlastníky. Návrh NP Jeseníky byl odborně vyhodnocen a bylo provedeno orientační vymezení. Ochrana centrální části CHKO Jizerské hory prostřednictvím národního parku (nejspíše rozšířením KRNP) je zatím v ideové úrovni.

Křivoklátsko

Křivoklátsko představuje geologicky velmi pestré území s unikátním a také největším vnitrozemským zachovaným lesním komplexem s vysokou druhovou, biotopovou i krajinnou diverzitou. Lesnatost navrhovaného národního parku dosahuje 97%. Mezi nejvýznamnější přírodní hodnoty území patří ve střední Evropě jedinečně vyvinutý a zachovaný říční fenomén s jeho rozmanitými projevy, který má velký prostorový přesah do navazující členité kopcovité krajiny s hlubokými údolími potoků. Mimořádně hodnotný biotop představuje „mezický klimax“ nižších poloh s oky primárního skalního bezlesí, tzv. pleší (podrobně viz LOŽEK 2011)⁵.

Křivoklátská pahorkatina byla od přelomu prvního tisíciletí výsadním lovištěm českých knížat a králů a i v dobách, kdy byla většina území v zástavě či v majetku různých šlechtických rodů, bylo využívání lesů značně regulováno. Od konce 19. století upozorňují přírodovědci na význam Křivoklátska a potřebu jeho ochrany. Prvním chráněným územím se stala rezervace „Týřovské tisy na Zadním vrchu“ (dohodnuta v roce 1926; KLIKA 1946, publikována v tzv. silvestrovském výnosu v roce 1933), později spolu s rezervací Oupoř spojená do současné NPR Týřov. Postupně jsou v oblasti zřizována další maloplošná zvláště chráněná území. Prvním výsledkem úsilí o velkoplošnou ochranu Křivoklátska bylo vyhlášení biosférické rezervace MaB UNESCO (1977). Až v roce 1978 Ministerstvo kultury vyhlásilo CHKO Křivoklátsko.

V první polovině 90. let se objevují návrhy na vyhlášení centrální části Křivoklátska národním parkem. Poprvé je prověření tohoto záměru uvedeno ve Státním programu ochrany přírody a krajiny, schváleného vládou ČR v roce 1998 (úkol je zopakován i v aktualizaci Státního programu z roku

2009). Od roku 1999 začíná státní ochrana přírody pracovat na přípravě parku v různých variantách vymezení. Jednotlivé kroky příprav podrobně popisují HŮLA, HOŠEK (2011). V roce 2011 byl kompletní návrh odborně oponován a projednán se samosprávou, která vyjádřila souhlas. Navrhovaný park zaujímá plochu přibližně 102 km² (bližší viz tabulka 1).

Jeseníky

Hrubý Jeseník je významným pohořím se soustředěnými mimořádnými přírodními hodnotami, vázanými na zachované horské pralesy, rašeliniště a zejména na evropsky unikátní izolovanou oblast arko-alpínské tundry.

Územní ochrana přírody Hrubého Jeseníku má více jak stoletou tradici. Rezervace v oblasti Šeráku byla založena nařízením knížete Jana II. z Lichtenšteina v roce 1903 a v roce 1922 z iniciativy Ministerstva školství a národní osvěty rozšířena až ke Keprníku (na 287,20 ha; PROCHÁZKA 1927). Vyhlášení národního parku rozšířením „Pradělské rezervace“ navrhl JERÁBEK (1920). Velkoplošně bylo území ochráněno vyhlášením CHKO Jeseníky v roce 1969.

Návrh na vyhlášení národního parku Jeseníky byl vyhodnocen AOPK ČR pro MŽP v letech 2010–2011. Uvažované území zahrnuje centrální část Hrubého Jeseníku od Rašeliniště Skřitek přes hlavní hřebeny a masivy Vysoké Hole, Pradědu, Červené hory, Keprníku, Šeráku až po Obří skály. Navrhovaný národní park zaujímá plochu přibližně 180 km² (tj. cca 25% plochy CHKO). Již nyní jsou nejceněnější části území chráně-

ny formou rozsáhlých národních přírodních rezervací Praděd, Šerák–Keprník a Rašeliniště Skřitek a několika přírodními rezervacemi, vzájemně propojenými první zónou CHKO.

Jizerské hory

Jedná se o geoklimaticky extrémní oblast s rozsáhlými lesními porosty, výrazně zasaženými imisní zátěží, která zahrnuje výjimečně nejrozsáhlejší svahové bučiny sudetských pohoří a systém přírodovědně neobyčejně cenných rašelinišť na českém i polském území.

Centrální část CHKO Jizerské hory (vyhlášené v roce 1967) je vzhledem ke svým výjimečným hodnotám někdy uvažována k ochraně formou národního parku rozšířením NP Krkonoše. První návrh projektu národního parku Krkonoše zahrnující Jizerské hory velmi moderně formuloval již v roce 1923 vynikající přírodovědec prof. František Schustler (Schustler F. pro MŠANO 1923). O společném národním parku v Krkonoších a Jizerských horách uvažoval také PROCHÁZKA (1927).

Národní přírodní rezervace

Při hodnocení soustavy národních parků v ČR je třeba brát v úvahu další chráněná území s reprezentativními a zachovanými ukázkami přírodních oblastí, prvků či scénérií národního či středoevropského významu, kde stanoviště rostlinných a živočišných druhů a geomorfologické lokality mají zvláštní duchovní, vědecký, výchovný, rekreační nebo turistický význam. Předmětné lokality zahrnují nejméně jeden kompletní přírodní nebo přírodě blízký ekosystém, jejichž rozsah

Údolí Berounky z Týřovických skal

Foto Petr Hůla

Přehraniční chráněné území NPR Rašeliniště Jízery/Rezerwat Torfowisko Doliny Izery zaujímá plochu téměř 10 km² pokrytou přirozenými společenstvy, jako jsou rašeliniště s kleči, rašelinné a podmáčené smrčiny a přirozené bezlesí, jehož osu tvoří meandrující řeka.

Foto František Pelc

dostatečně zajišťuje integritu oblastí nutnou pro dosažení cíle ochrany. Jsou jimi vybrané národní přírodní rezervace v komplexu s jádrovými částmi chráněných krajinných oblastí.

Pokud nebudeme znovu zmiňovat připravovaný NP Křivoklátsko a zmiňované oblasti s vyhodnocovaným potenciálem pro zřízení či rozšíření národního parku (Jeseníky, Jizerské hory, kaňon Labe, některé části CHKO Šumava), jedná se bezesporu o území NPR Javoryna a soustavu lesních přírodních rezervací

v CHKO Bílé Karpaty, soustavu lesních národních a přírodních rezervací a I. zóny v CHKO Beskydy⁶, NPR Ramena Moravy a soustavu přírodních rezervací a I. zóny v CHKO Litovel-ské Pomoraví, NPR Raškovice a Soutok a soustavu dalších chráněných území včetně EVL v oblasti soutoku Moravy a Dyje, NPR Vývěry Punkvy, Habrůvecká bučina a Býčí skála a soustavu dalších chráněných území v CHKO Moravský kras a v neposlední řadě NPR Kralický Sněžník včetně ochranného pásma

a ptačí oblasti. Jistě by bylo možné podobně uvažovat ještě o dalších územích.

Soustava našich národních parků spolu s vybranými národními přírodními rezervacemi a prvními zónami chráněných krajinných oblastí v sobě koncentrují nejvyšší hodnoty dochovaného přírodního prostředí v ČR. Přes množství přetrvávajících problémů se národní parky ve střednědobém horizontu jednoznačně osvědčily jako účinný nástroj ochrany našeho nejceněnějšího přírodního dědictví a péče o něj.

Národní parky mají za sebou více jak dvacet let (NP České Švýcarsko čtrnáct let) existence v nových podmínkách, a proto již lze s velkou mírou přesnosti analyzovat, hodnotit a bilancovat tento nástroj ochrany přírody. Na základě podrobné analýzy je potřebné vytvořit koncept (strategii, program) rozvoje národních parků v ČR (jehož vytvoření ukládal Státní program ochrany přírody a krajiny ČR již na rok 2011; PELC, VOPÁLKOVÁ, VAVŘINOVÁ, OBERMAIER 2010), který by alespoň na další dvě desetiletí formuloval společná východiska, cíle a instrumenty. Snad v nejbližší době doplní soustavu národních parků k vyhlášení připravený a již projednávaný národní park Křivoklátsko, ostatní záměry (Jeseníky, Jizerské hory, rozšíření NP České Švýcarsko) bude třeba dále vyhodnocovat.

*Pavel Pešout je náměstkem ředitele AOPK ČR
František Pelc je ředitelem AOPK ČR*

Poznámky:

- ¹⁾ V roce 1920 upozornil prof. Bayer (z tehdejší Vysoké školy zemědělské v Brně) na neudržitelné drancování Tater (zejména zvěře) po převzetí území československými úřady v letech 1918–1919 (NAVRÁTIL 1923). Od r. 1921 státní ochrana přírody (tehdy Vládní komisariát /Štátny referát/ na ochranu pamiatok na Slovensku v Bratislave) pripravovala zřízení Rezervace Vysoké Tatry. V roce 1921 velitel 2. horské brigády, generál Jan Votruba, vydal rozkaz k ochraně kamzíka v Tatrách, v r. 1922 vydává k ochraně kamzíků výnos Ministerstva obrany a v dohodě s Ministerstvem školství a národní osvěty vymezuje hranice chráněné oblasti (ANONYMUS 1923 b). V roce 1921 ředitel státních lesů v Liptovském Hrádku předložil návrh (vč. vymezení) na vyhlášení národního parku či rezervace Vysoké Tatry. V r. 1923 je rozhodnutím ministra s plnou mocí pro správu Slovenska (z 23. 3. č. 338/V-1923) vyhlášena ochrana „přírodních památek“ vybraných částí Tater. V r. 1933 vláda ČSR zřídila přípravnou komisi pro vyhlášení národního parku ve Vysokých Tatrách (Věstník MŠaNO roč. XVI, sešit 1 z 15.1. 1934).
- ²⁾ Zmínku si zasluhuje ještě jeden důležitý milník československé ochrany přírody (ve vztahu ke kategorii územní ochrany národní park); dne 31. 8. 1930 byl vyhlášen Pieniński Park Narodowy v Polsku, o dva roky později 17. 7. 1932 byla vyhlášena Slovenská přírodní rezervácia v Pieninách, čímž vzniklo první cíleně zřízené mezinárodně chráněné území (a později bilaterální národní park) v Evropě (STOCKMAN 2011).
- ³⁾ Již v roce 1919 zakročilo Ministerstvo školství a národní osvěty „v záležitosti ochrany kleče“ v Krkonoších. Ministerstvo národní obrany nařídilo výnosem č. j. 33.109 ze dne 23. 8. 1919 Zemskému vojenskému velitelství v Praze, „aby československé vojenské pohraniční stráž postupovaly přísně na ochranu krkonošské flory“. Výnosem Okresní politické správy v Jilemnici ze dne 6. 10. 1923 (č. 24.767/20) byla vydána vyhláška o ochraně krkonošské květeny. Byla rozeslána „všem železničním a obecním úřadům v oblasti Krkonoš s nařízením vyvěsiti ji na úředních tabulích a jiných nápadných místech v horských boudách a hostincích“. Také ředitelství velkostatků v Jilemnici nařídilo přísný dohled nad dodržováním vyhlášky (ANONYMUS 1923a).
- ⁴⁾ Dne 24. 6. 1922 byl projekt rezervace uskutečněn zástupci Ministerstva školství a národní osvěty a Státního pozemkového úřadu na základě předělového zákona. Stala se tak státním majetkem (PROCHÁZKA 1927).
- ⁵⁾ Souhrnně je aktuální stav poznání přírodních poměrů a vývoje krajiny Křivoklátska obsažen v monotematickém čísle časopisu *Bohemia centralis* č. 31 z r. 2011.
- ⁶⁾ První a velkovýšší návrh na vymezení národního parku na slezsko-moravsko-slovenském pomezí byl publikován již v r. 1920 (JEŘÁBEK 1920).

SUMMARY

Pešout P. & Pelc F.: National Park Network in the Czech Republic – A Part of Our Natural Treasure

Together with the selected National Nature Reserves and the Protected Landscape Area first zones, the National Park network harbours the most valuable parts of the preserved natural environment in the Czech Republic. Despite lot of persisting difficulties, the National Parks have been definitely proved as an effective tool to maintain and to manage the most significant natural heritage in the country. Because the National Parks have had a record of more than twenty years under the new conditions (except of the České Švýcarsko/Bohemian Switzerland National Park, established in 2000), it is

possible to analyse, assess and review the above State Nature Conservancy tool. After a detailed analysis, it is necessary to prepare, approve and implement a policy for further National Park network development in the Czech Republic, as assumed by the updated State Nature Conservation and Landscape Protection Programme as early as in 2011. Such a document should set common bases, sources, targets and instruments in this field at the national level for at least the next two decades. The National Park network would be as soon as possible completed by the Křivoklátsko Area National Park which has been negotiated with all the stakeholders and consequently prepared to be declared. Other ideas to establish new National Parks (the Jeseníky Mts., Jizera Mts.) or to enlarge the existing ones (e.g., České Švýcarsko/Bohemian Switzerland National Park) should be more assessed in the future.